

Deze Nieuwsbrief
is het tweemaandelijks tijdschrift van KADOC.
Hij wordt op aanvraag
kosteloos toegezonden.
Afgiftekantoor Leuven 1.

KADOC

[2003, nr. 6, november-december]

Inhoud

- 1**
Naar een vernieuwd KADOC.
Herstructurering van het centrum.
- 4**
IPAC^{ng}, een nieuwe webtoegang voor het op KADOC bewaarde erfgoed.
- 5**
Religieuze instituten op het web.
Een elektronische gids voor Romeinse archieven.
- 6**
Relins-Europe.
- 8**
Tentoonstelling.
Marc Sleen als karikaturist.
- 10**
"Mission in the making". Ontstaan en ontwikkeling van een katholieke missiewetenschap.
- 12**
Een ODISEA begint.
Een publicatie over verkiezingsuitslagen en databanken.
Ontmoetingsdag kerkelijke archivissen.

KADOC Algemeen

Naar een vernieuwd KADOC Herstructurering van het centrum

Na maanden van intense voorbereiding voert KADOC met ingang van 15 oktober een ingrijpende herstructurering door. Daarvoor is gewacht tot er meer duidelijkheid bestond over het geheel van de vaste, jaarlijkse financiële middelen waarover het centrum in de toekomst kan beschikken. Als gevolg van het Vlaamse decreet van 19 juli 2002 op de privaatrechtelijke archieven en door de toekenning van een enveloppefinanciering voor de regularisatie en harmonisatie van het personeel dat vroeger in het Derde Arbeidscircuit tewerkgesteld was, heeft het centrum nu uitzicht op een werkzaam geheel van jaarlijkse financiële middelen. De tijd was dus rijp voor een grondige actualisering van de werking van KADOC. Met deze operatie wil KADOC, overtuigd van de waarde van het bewaarde erfgoed en de in de voorbije 25 jaar ontplooiende functies, een eigentijds erfgoed- en onderzoekscentrum van landelijk belang blijven voor de studie van de relatie religie, cultuur en samenleving.

Op dit ogenblik ondergaat de samenleving grondige mutaties. Mensen en instellingen worden geconfronteerd met een globaliserende, hoogtechnologische maar ook sociaal duale samenleving. Ook in Vlaanderen is de cultureel-maatschappelijke context waarin

centra als KADOC functioneren, aan veranderingen onderhevig. Zo zijn het universitair onderwijs en onderzoek voorwerp van grondige hervormingen. Daarnaast stelt het dynamische erfgoedbeleid van de Vlaamse Gemeenschap (met gespecialiseerde steunpunten, stedelijke erfgoedconvenanten en nieuwe thema-archieven) KADOC voor grote uitdagingen. Die context schept tegelijk ook nieuwe mogelijkheden, bv. op het vlak van samenwerking met andere instellingen. Het komt er nu op aan de vele troeven waarover het 25-jarig centrum beschikt, volop uit te spelen.

Opdracht

Vanuit die contextuele benadering wil KADOC zijn opdracht opnieuw scherp stellen. Het centrum wil blijvend een toonaangevend erfgoed- en onderzoekscentrum zijn voor de studie van de relatie religie, cultuur en samenleving in Vlaanderen en dat in een historisch (Belgisch en internationaal) vergelijkend perspectief, vanaf ca. 1750 tot op heden. De werking concentreert zich rond drie centrale assen die zich complementair en interactief ontwikkelen. Ten eerste wil KADOC een integrale en geïntegreerde erfgoedwerking ontplooiën. Vervolgens heeft het centrum de ambitie om op een multidisciplinaire wijze een optimale wetenschappelijke valorisatie van het toe- vertrouwd erfgoed te realiseren. Ten slotte wil het werk maken van een eigentijdse, adequate en brede publieksgerichte presentatie en sensibilisering.

De actualisering van de naam van het centrum wil de vertaling zijn van de bijgestuurde opdrachtverklaring. Voortaan gaat KADOC door het leven met als ondertitel "Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving" (Centre de Documentation et de Recherches: Religion, Culture, Société / Documentation and Research Centre for Religion, Culture and Society). Als interfacultair centrum van de K.U.Leuven wordt KADOC bestuurd door een interdisciplinair samengestelde Wetenschappelijke Commissie waarbij Bureau, directeur en staf belast zijn met het dagelijkse beleid. Een geactualiseerde en verruimde (advies)Raad moet nog beter dan vroeger KADOC verankeren in het maatschappelijke veld waar religie, cultuur en samenleving met elkaar in interactie treden.

Het nieuwe organigram

Een nieuw organigram en personeelsbeleid moeten deze opties vertalen in operationele of concrete termen.

De vroegere afdelingen Archief en Audiovisuele Documentatie fuseren tot één *erfgoedafdeling Archief*. Het betreft hier immers inhoudelijk sterk vervlochten erfgoedcategorieën. De samensmelting zal vanzelfsprekend geen afbreuk doen aan de specifieke vereisten die de bewaring en ontsluiting van archief en audiovisuele materialen stellen. Daarnaast blijft de Bibliotheek actief als tweede erfgoedeenheden. In de vernieuwde afdelingen is er resoluut geopteerd voor een geautomatiseerde, geïntegreerde, ICT-gerichte ontsluiting. In dat verband is het alvast goed nieuws te noemen dat Libis via zijn nieuwe IPAC^{ng} of publiekscatalogoog (zie kadertekst op blz. 4) voortaan ook toelaat om beelden (bv. foto's, affiches enz.) aan de beschrijvingen te koppelen. De *erfgoedafdeling Bibliotheek* bereidt zich ondertussen voor op de keuze van een nieuw bibliotheek- en informatiesysteem. Aangezien er in het voorbije decennium heel wat veranderingen plaats-

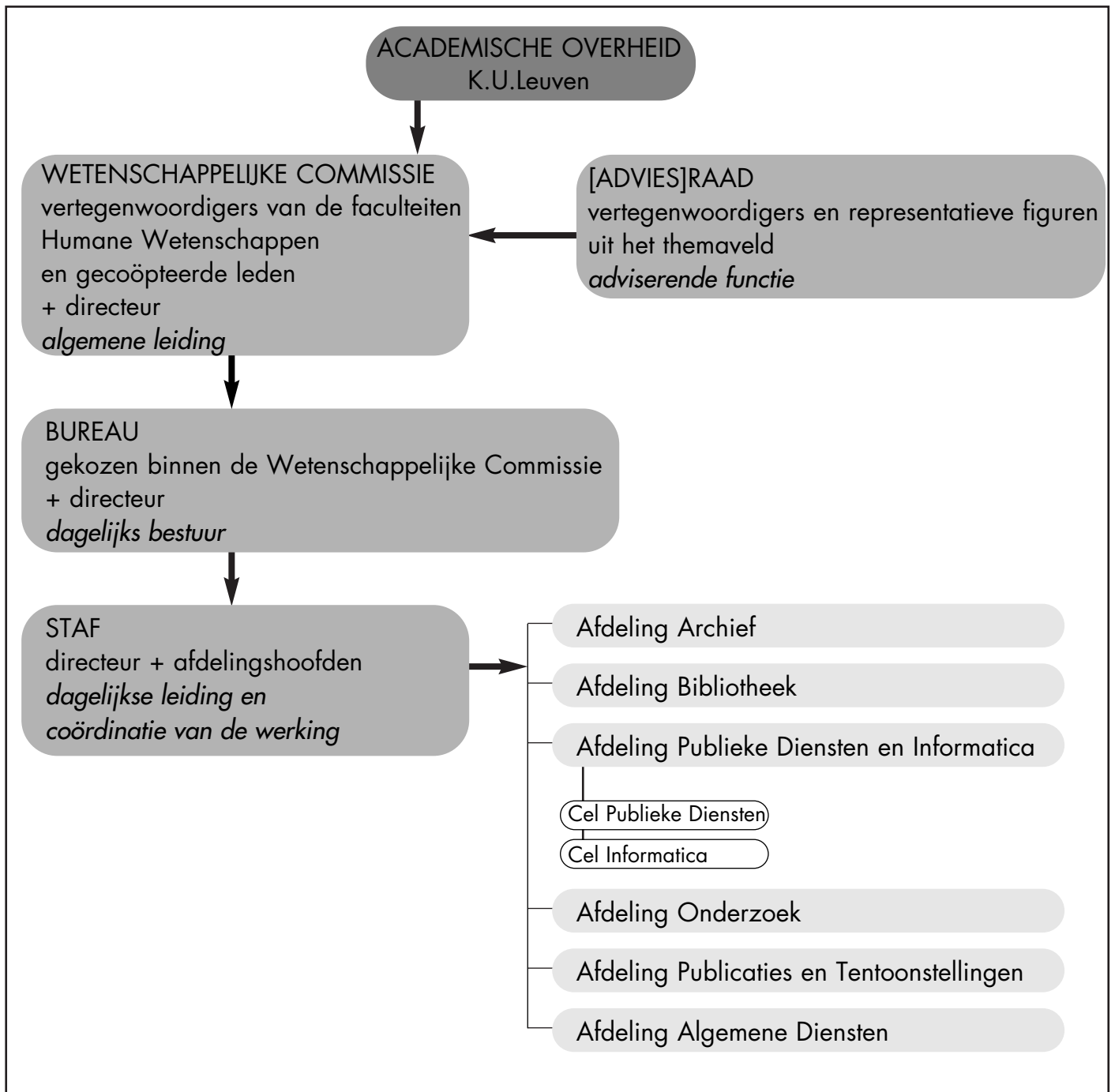
vonden in het maatschappelijk middenveld, is een hernieuwde presentatie van de diensten van het centrum wenselijk. KADOC zal een verhoogde inspanning leveren op het vlak van de prospectie van de oude en nieuwe sociale bewegingen en van de verwerving van het groeiende aantal digitale informatiedragers (elektronische nieuwsbrieven, websites enz.). Ook in die opzichten wil het centrum de verschuivingen die plaatsvinden in de interactie tussen religie en samenleving, inhoudelijk en documentair volgen.

De oprichting van een cel Informatica binnen de *afdeling Publieke Diensten & Informatica* moet de ICT-omkadering van het centrum versterken, de ontwikkeling van een Record Management System op gang trekken, de technische omgeving creëren voor de opvang, het beheer en de ontsluiting van elektronische archieven en in samenwerking met de collega-centra ADVN, Amsab-ISG en Liberaal Archief de gemeenschappelijke onderzoeken en werkinstrumenten als ODIS en Archiefbank Vlaanderen up-to-date houden. Blijft de microfilm zijn vaste waarde als preservatiemiddel bewaren (bv. voor erg door verzuring aangetaste tijdschriftencollecties), de systematische digitalisering van de uitgebreide collectie microfilms (zoals de bronnen m.b.t. België uit de Vaticaanse archieven) en van de kerncollecties moet de idee van de virtuele leeszaal in de komende jaren waarmaken. De bedoeling is op middellange termijn aan binnen- en buitenlandse lezers de voornaamste bronnen rond religie, cultuur en samenleving op het web aan te bieden. In een eerste stap zullen de bestaande archiefinventarissen en plaatsingslijsten ter beschikking worden gesteld en zal ook een elektronisch verzoekformulier worden ontwikkeld. Nu KADOC meer en meer archieven bewaart van orden en congregaties (vaak werkzaam over heel de wereld), maar ook van internationale organisaties als het Wereldverbond van de Arbeid, is de ontwikkeling van een geautomatiseerde dienstverlening, mede

gericht op de 'langere-afstandslezers' in binnen- en buitenland, een uitdaging. Vanzelfsprekend zullen de internationale archiefcode en de regels inzake gecontroleerde toegankelijkheid en respect voor de privacy en het auteursrecht bij het uitbouwen van de virtuele leeszaal worden gerespecteerd.

De nieuwe *afdeling Publicaties & Tentoonstellingen* wil een van de kerntaken van het centrum optimaliseren, nl. de publicatie van kwaliteitsvolle boeken en de realisatie van tentoonstellingen. Daar komt in de toekomst ook de ontwikkeling bij van bijvoorbeeld zeer toegankelijke poc-kets, audio- en beeldproducties en educatieve pakketten. Een nieuwe overeenkomst met Universitaire Pers Leuven (UPL) voor de publicatie van drie reeksen nl. *KADOC-Studies* (Nederlandstalige studies), *KADOC-Artes* (studies rond kunst en cultuur) en een nieuwe anderstalige reeks *KADOC-Studies on Religion, Culture and Society*, moet die opties kracht bijzetten. Voortaan verloopt de verkoop van die publicaties rechtstreeks via UPL. In de toekomst kan u via de KADOC-website (doorkiessysteem naar UPL) of via de website van UPL rechtstreeks uw bestellingen bij de uitgever plaatsen. Voor de supervisie van de programmatie en de kwaliteitsbewaking van de bovenvermelde reeksen is een leescomité met binnen- en buitenlandse experts inzake de KADOC-thema's in oprichting. Een van de taken van het leescomité wordt de kritische evaluatie van ingestuurde manuscripten. De KADOC-publicaties werden tot nu zeer positief ontvangen in de nationale en internationale wetenschappelijke tijdschriften, maar met de oprichting van een internationaal leescomité wil het centrum zich confermeren aan de internationale standaarden.

De creatie van een afzonderlijke *afdeling Onderzoek* wil nog meer dan voorheen de ambities van het centrum onderstrepen om uit te groeien tot een internationaal, multidisciplinair en comparatief gericht onderzoekscentrum. De vrijstelling

van een senior-onderzoeker moet KADOC toelaten een meer pro-actief onderzoeksbeleid te ontwikkelen. Ook wil het centrum een grotere samenhang tussen de projectmedewerkers in de hand werken, o.a. via de organisatie van interne op methodologie en ervaringsuitwisseling gerichte seminars. Individuele met het centrum verbonden onderzoekers of projectmedewerkers (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, contractonderzoek, bursalen, internationale fellows) worden sterker betrokken bij de werking van het centrum,

de opbouw van het onderzoeks-instrumentarium (bv. ODIS) en de projectontwikkeling.

Tot slot wil het centrum ook de interne en externe communicatie verbeteren. Intern wordt er informatie uitgewisseld en overleg gepleegd via de afdelings- en teamvergaderingen; via intranet worden interne nota's en rapporten vlotter beschikbaar gesteld voor het personeel. Extern is er op de eerste plaats de *KADOC-Nieuwsbrief*. De huisstijl (briefhoofd, logo) zal worden vernieuwd en ook de

Nieuwsbrief zal met ingang van het eerste nummer van 2004 een nieuwe vormgeving krijgen. Informatiefolders in het Nederlands, Frans en Engels moeten het vernieuwde centrum onder de aandacht brengen van een breed publiek. Daarnaast zal een elektronische nieuwsbrief toelaten om beter in te spelen op de actualiteit en het publiek sneller te informeren over nieuwe aanwinsten. Meer dan vroeger krijgt de website van KADOC een centrale functie. Terwijl de gedrukte *Nieuwsbrief* zich als huistijdschrift beperkt tot bericht-

geving over het reilen en zeilen van het centrum zelf, is het de bedoeling de website - die een Nederlands-talige en Engelstalige editie krijgt - te laten uitgroeien tot een referentiepunt voor al wie op zoek is naar informatie over publicaties, projecten, colloquia of workshops, seminars en publieksgerichte evenementen inzake de studie van het thema religie, cultuur en samenleving vanaf ca. 1750. Binnen- en buitenlandse onderzoekers, instellingen en uitgevers kunnen ons voortaan de informatie toezenden die ze onder ons publiek willen verspreiden. Zij zijn bij deze uitgenodigd.

Instrumenten en middelen

KADOC kan zijn financiële prognoses voor de toekomst opmaken, nu de financiële situatie van het centrum met het nieuwe decreet op de privaatrechtelijke archieven van 19 juli 2002 en de regularisatie (opheffing contract van tewerkstelling), respectievelijk harmonisatie (verlenen van een volwaardig statuut) van het ex-DAC-personeel met de formule van de enveloppefinanciering beslecht lijkt. Het centrum heeft uitzicht op een stabiel pakket vaste, recurrente middelen, maar de

groeivoet van de enveloppefinanciering voor het ex-DAC-personeel beantwoordt jammer genoeg niet aan de reële behoeften. Om financiële problemen in de toekomst te vermijden zag KADOC zich daarom genoodzaakt om met ingang van 1 november aan drie voltijdse en twee halftijdse ex-DAC-personeelsleden hun vooropzeg te geven.

In het kader van de herstructurering is het beschikbare personeel grondig herschikt in functie van de te realiseren opties. Voor elk personeelslid werd een gedetailleerde taakomschrijving opgemaakt, op basis waarvan de toekomstige evaluaties bij middel van regelmatige functioneringsgesprekken zullen plaatsvinden. Nu het ex-DAC-personeel op weg is naar een volwaardig statuut, kan KADOC zich ter zake ook verder conformeren aan de binnen de K.U.Leuven geldende modaliteiten.

Met de actualisering van zijn werking wil KADOC de 21ste eeuw instappen als een modern, dynamisch centrum dat zich blijvend publieksgericht en klantvriendelijk wil opstellen tegenover de vele duizenden lezers en bezoekers per jaar. Onze achterban - intermediaire structuren als maatschappelijke orga-

nisaties, cultuur- en jeugdorganisaties, kerkelijke instellingen en religieuze instituten, onderzoeksinstituten, lezers en bezoekers - zijn we erkentelijk om het vertrouwen dat het centrum geniet. Met hen wil KADOC graag verder een dialoog aangaan. We staan open voor reacties, opmerkingen, tips of suggesties.

(JDM)

IPAC^{ng}

Een nieuwe webtoegang voor het op KADOC bewaarde erfgoed

KADOC bezit een rijke bibliotheek- en audiovisuele collectie. Via het DOBIS/LIBIS-systeem kunnen de titelbeschrijvingen van onder meer 90.000 boeken en 9000 tijdschriften worden opgevraagd. Dat kon al een hele tijd in de bij de LIBIS-groep aangesloten bibliotheken. De catalogus van 45.000 foto's, 20.000 affiches en vele films en video's, vlaggen en vaantjes kon via DOBIS/LIBIS enkel op KADOC zelf worden geraadpleegd.

Sinds mei 1997 werd de IPAC (of Internet Public Access Catalogue) gelanceerd. Daardoor kon elke internetgebruiker thuis de bibliotheekcatalogus raadplegen. De audiovisuele documentatie was daarvan helaas uitgesloten. Aan het begin van het academiejaar 2003-2004 werd de IPAC grondig vernieuwd en vervangen door IPAC^{ng} (Internet Public Access Catalogue Next Generation). In vergelijking met de vorige versie heeft die een aantal voordelen. De zoekmogelijkheden werden fors uitgebreid. Voortaan is het ook mogelijk de beschrijvingen van de audiovisuele documenten via het internet op te roepen.

Er loopt een test om ook de beelden zelf daaraan te koppelen. Parallel met de ontwikkeling van de IPAC^{ng} startte KADOC met een digitaliseringsprogramma. De digitalisering van meer dan 5000 affiches werd uitbesteed. Voor de digitalisering van kleinere affiches, prenten, foto's en andere documenten werd een nieuwe professionele A2-scanner aangekocht. Wij hopen u dus binnen enkele maanden ook letterlijk een beeld te kunnen geven van onze rijke foto- en affichedecollectie.

U kan de evolutie op de voet volgen via het mapje databanken op onze website www.kadoc.kuleuven.ac.be

(LS)

KADOC Onderzoek**Religieuze instituten
op het web****Een elektronische gids voor Romeinse
archieven**

De archieven van religieuze instituten die zich in de generalaatsarchieven in Rome bevinden, bevatten vaak ongekende informatie over het religieuze leven en de apostolaatswerken van orden en congregaties in België. Om die rijkdom aan de oppervlakte te brengen lanceerde KADOC in februari 2000 samen met het Belgisch Historisch Instituut (BHIR) het project "De Heilige Stoel en de religieuze instituten in Vlaanderen en België, 1802-1914". Het project wordt gefinancierd door het Max Wildiersfonds (FWO-Vlaanderen) en heeft als doel de Romeinse generalaatsarchieven onder de aandacht te brengen van de Belgische historici. Een elektronische archiefgids is het resultaat van een uitgebreid veldonderzoek in Rome.

De negentiende-eeuwse kerkgeschiedenis wordt o.m. gekenmerkt door een opvallend reveil van de religieuze instituten (herstichting van de oude orden en monialenkloosters) en de oprichting van honderden congregaties (actieve vrouwelijke instituten, broeder- en priestercongregaties, missionerende instituten). Enerzijds leidden het groeiend aantal instituten en hun actieve optreden vaak tot wrijvingen met de diocesane kerkelijke structuren en de seculiere clerus. Anderzijds verleenden de religieuze instituten de Kerk na de Franse Revolutie enorme mogelijkheden om maatschappelijke taken in de moderne samenleving (onderwijs, gezondheidszorg, zorg voor psychiatrische patiënten) terug op te nemen en tegemoet te komen aan de noden

Het generaal bestuur van de xaverianen, een broedercongregatie gesticht in Brugge, in 1959 bij paus Johannes XXIII in Rome.

van het religieuze reveil (devoties, pelgrimages). Zij stelden de Kerk in staat om opnieuw een krachtige positie in te nemen in de moderne, geïndustrialiseerde West-Europese maatschappij.

De zwerftocht van generalaatsarchieven

Orden en congregaties zijn instituten met een centraal bestuur. Het huis waarin dat gevestigd is, wordt het generalaat genoemd. De generalaten bevonden zich daar waar de wieg van het instituut stond, dus meestal niet in Rome. Zo bevonden het generalaat van de broeders van Liefde zich aanvankelijk in Gent en dat van de broeders van Sint-Gabriël in Saint-Laurent-sur-Sèvres (F). Een gekende uitzondering op die regel zijn de jezuïeten. In de negen-

tiende eeuw ondergingen de oude herstichte orden als de benedictijnen en de franciscanen een bestuurlijke centralisatie onder impuls van de H. Stoel. De uiteindelijke vestiging van het centraal bestuur in Rome was de logische consequentie. In de loop van de twintigste eeuw riep de H. Stoel steeds intenser de instituten op hun generalaat in Rome te vestigen.

Het gevolg was dat ook de generalaatsarchieven mee naar Rome verhuisden. In de archiefgids, die we verder voorstellen, wordt zowel aandacht geschonken aan de geschiedenis van de instituten als aan de zwerftochten van de archieven. Het archief van de hoger vernoemde broeders van Sint-Gabriël is daarvan een goed voorbeeld. De broeders brachten in 1903 hun archieven over naar Brussel uit vrees voor onteigening of confiscatie van hun

patrimonium in het kader van de antiklerikale politiek van Emile Combes in Frankrijk. In de loop van de jaren 1950 werden de archieven opnieuw naar Saint-Laurent-sur-Sèvres verhuisd om dan in 1962 samen met het generalaat naar Rome te vertrekken. Een ander representatief verhaal is dat van de lotgevallen van het archief van de broeders van de Christelijke Scholen: ook al belandde het archief van het centraal bestuur in Rome, bij hun vertrek uit Frankrijk in 1904 verbrandden de broeders de meest recente documenten uit vrees dat de informatie in verkeerde handen zou vallen.

Bij de overbrenging van de generalaatsarchieven naar Rome speelden ook andere factoren mee zoals de nood aan een pauselijke goedkeuring van het instituut of de internationalisering van de orden en congregaties. Een congregatie die van diocesaan naar pauselijk recht overging, koos vaak voor een Romeins centraal huis omdat dit het bestuur aanzienlijk kon vergemakkelijken.

Ook door de internationalisering van de oorspronkelijk Vlaamse of Belgische religieuze instituten en de vele stichtingen over heel de wereld was het aangewezen het centrale bestuur en daarmee ook het archief naar Rome over te brengen. De vermelde broeders van Liefde bijvoorbeeld brachten in de jaren 1960 zowel hun generalaat als de archieven over van Gent naar Rome, net als de scheutisten in 1967 deden vanuit Scheut (Anderlecht).

De gids als wegwijzer

De gids van de generalaatsarchieven in Rome heeft betrekking op de instituten van pauselijk recht die huizen in België hadden tussen 1802 en 1914. De begindatum valt samen met het einde van het ancien régime en is het jaar waarin het concordaat tussen Napoleon I en paus Pius VII werd ondertekend. De chronologische afbakening tot 1914 vergemakkelijkt de toegang tot de archieven. Tot die datum zijn de bronnen over het algemeen vlot toegankelijk.

Er kwamen een 70-tal instituten en hun archieven in aanmerking. In een eerste fase werden die instituten gecontacteerd, waarna bleek dat een 50-tal bereid waren hun medewerking te verlenen en/of in aanmerking kwamen voor verdere prospectie. Uiteindelijk werden er 35 in de gids opgenomen. Instituten die niet werden opgenomen, weigerden de toegang of hadden weinig of geen archief met betrekking tot de Belgische huizen. Generalaatsarchieven zijn, zoals alle religieuze archieven, privé-archieven en bijgevolg niet verplicht toegang te verlenen aan derden. Toch mocht het project op grote bijval rekenen. Steeds meer instituten erkennen het belang van wetenschappelijk onderzoek en stimuleren interne en externe studies over de geschiedenis van hun orde of congregatie en het religieuze leven in het algemeen. In de context van het tweede Vaticaans concilie gingen veel instituten en reguleren op zoek naar hun oorsprong en historisch charisma. Sindsdien werd er relatief veel bronnenmateriaal gepubliceerd.

Relins-Europe

Het project "De Heilige Stoel en de religieuze instituten in Vlaanderen en België" is ook de aanleiding geweest voor de oprichting van een Europees forum voor de studie van de geschiedenis van de religieuze instituten in de negentiende en twintigste eeuw, Relins-Europe. Het is de bedoeling om op een Europees en multidisciplinair niveau tot een uitwisseling te komen op het vlak van methode en vraagstelling, dit met het oog op de realisatie van een meer comparatief gerichte studie van de religieuze instituten. De creatie van gemeenschappelijke werkinstrumenten behoort tot de mogelijkheden, net zoals de organisatie van workshops rond een welbepaald thema. Zo werd in juni 2001 in Rome een kritische

stand van zaken opgemaakt over de studie van de religieuze instituten. De tweede workshop had in juni 2002 plaats in Vallendar (D) waar in een multidisciplinair verband de civielrechtelijke en kerkjuridische positie van de orden en congregaties sinds de Franse Revolutie werd voorgesteld en bediscussieerd. De handelingen van de workshops worden in 2004 gepubliceerd in de nieuwe reeks *KADOC-Studies on Religion, Culture and Society*. Het forum zelf wil ook de oprichting bevorderen van nationale onderzoeksverbanden. Het voorbeeld terzake is de Nederlandse Stichting Echo. In Duitsland werd parallel met het Europees forum de Arbeitskreis für Ordensgeschichte opgericht.

In 2004 valt de derde bijeenkomst van het Europees forum samen met het internationaal colloquium dat van 27 tot en met 29 mei in Rome (Academia Belgica) door het BHIR

en KADOC wordt georganiseerd onder de titel *Religious Institutions and the Roman Factor in Western Europe, 1802-1914*. Het colloquium wil voor de vermelde periode de rol en de houding van de H. Stoel in de ontwikkeling van de religieuze instituten in West-Europa onderzoeken. Zo zal de aandacht uitgaan naar de rol van de H. Stoel en de dicasterieën van de Curie, de opstelling van de pauselijke nuntii, de positie van de lokale bisschoppen, de houding van het Vaticaan t.a.v. de verschillende types van instituten (bv. vrouwen- en broedercongregaties) en het aandeel van Rome in de keuze van acties en apostolaatswerken, de implementatie van Vaticaans instructies tot bv. ook de functie van de beatificatie of canonisatie van de stichter(es). Voor meer inlichtingen zie www.kadoc.kuleuven.ac.be.

(SL)

Fanny Kestre, de Belgische stichteres van de apostolinnen van het Allerheiligste Sacrament. Haar archief zit in het generalaatsarchief van de congregatie in Rome.

Vaak betreft het de integrale transcripties van de briefwisseling van de stichter. Een goed voorbeeld is de cd-rom met de brieven van Emmanuel d'Alzon, de stichter van de paters assumptionisten.

In de gids wordt van elk archief een algemeen overzicht en een gedetailleerd beeld van de beschikbare bronnen met betrekking tot België gegeven. Meestal hebben de generalaatsarchieven volgende rubrieken: bronnen m.b.t. de stichter en de stichting van het instituut, regel en constituties, archiefbescheiden betreffende het centraal bestuur, archiefstukken m.b.t. regio's, provincies en huizen en de dossiers van en

over de leden. Doorgaans is er nogal wat materiaal voorhanden over de apostolaatswerken. Daarnaast beschikken de meeste archieven over een bibliotheek met publicaties van en over het instituut en zijn leden. Ten slotte is er de audiovisuele collectie (foto's, video's, geluidsopnamen). Enkele archieven bezitten een schatkamer met objecten van en over de stichter. Sommige herbergen ook een museale collectie. Zo bezitten de picpusen (paters van de Heilige Harten) een kostbare collectie etnografische voorwerpen afkomstig van de Paaseilanden. De archieven bieden mogelijkheden voor zeer uiteenlopend historisch onderzoek:

kerk- en religieuze geschiedenis, missiegeschiedenis, mentaliteitsgeschiedenis (de houding tegenover het kind), gendergeschiedenis, kunst- en architectuurgeschiedenis, de studie van de ontwikkeling van onderwijs en gezondheidszorg. Nergens zijn zoveel negentiende-eeuwse ego-documenten van vrouwen bewaard als in de religieuze archieven. De actieve missiecongregaties bezitten vaak dozen correspondentie van hun leden met het thuisland. Zo beschikken de paters maristen over een interessante maar nauwelijks geraadpleegde collectie brieven uit Oceanië. De broeders van de Christelijke Scholen bezitten een uitgebreide documentatie over hun scholen. In het *Bulletin* van het BHIR verschijnt binnenkort een artikel over de onderzoeksmogelijkheden die schuilen in de archieven van de religieuzen van het Heilig Hart van Jezus en de apostolinnen van het Allerheiligste Sacrament. Die archieven werden in Rome in detail onderzocht.

Publicatie en consultatie

De archiefgids wordt niet in een traditionele, papieren vorm gepubliceerd. Er werd geopteerd voor een elektronische publicatie om zo de gids ook toegankelijk te maken voor onderzoekers en geïnteresseerden uit heel de wereld. Om die reden is de gids ook in het Frans gesteld. De consultatie van de gids is gratis en raadpleging kan via de KADOC-website www.kadoc.kuleuven.ac.be of via www.relins.be. Naast praktische informatie over de archieven van de instituten, vindt de lezer er ook een korte geschiedenis en bibliografie van elke orde of congregatie die in de gids werd opgenomen. Via hyperlinks kan het internet verder worden geëxploreerd. Veel instituten hebben immers mooie en interessante websites die een bezoek waard zijn.

(SL)

KADOC Tentoonstelling Marc Sleen als karikaturist

.....

In *De IJzeren Kolonel*, een "avontuur van Nero en co" uit 1957, verdwaalt Nero in een Egyptische piramide. Op een muurschildering die hij onderweg tegenkomt, herkent de stripheld tot zijn verbazing twee Belgische politici: eerste minister Achiel Van Acker krijgt er een trap van Theo Lefèvre, de christen-democratische oppositieleider, een verwijzing naar de schoolstrijd. Bijna veertig jaar later, in de jaren 1990, duikt een andere eerste minister op: zowel in *Wonderboy* (1993) en *De Muurloper* (1996), als in *De staf van Bomp* (1998) koopt Jean-Luc Dehaene een pakje friet bij Jan Spier, terwijl hij in *De held der helden* (1997) met een bak bier zeult. In andere Nero-strips uit die jaren worden allusies gemaakt op de (eerste) Golfoorlog en "de omkoopschandalen van tante Gusta en co". Marc Sleen, de vader van het "dagbladverschijnsel" Nero, heeft inderdaad altijd de (politieke) actualiteit in zijn tekenverhalen laten meespelen. Dat hij ook gedurende een tiental jaren als karikaturist actief is geweest en daarom de Belgische en internationale politiek op de voet volgde, is nauwelijks bekend. "Marc Sleen: karikaturen", de tentoonstelling die van 28 november tot 10 januari in de pandgangen van KADOC loopt, zal een tip van die sluier oplichten.

De tentoonstelling past in een project dat KADOC samen met de Gentse Kunsthal Sint-Pietersabdij heeft opgezet. Aanleiding was de tachtigste verjaardag van Marc Sleen op 30 december 2002. In Gent wordt vanaf eind november de volledige loopbaan van Sleen

Achiel Van Acker en zijn "kolenslag", gezien door de karikaturale bril van Sleen.

belicht: van de schilderijen en tekeningen die Marc Neels tijdens en onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog maakt, over de stripfiguren als Piet Fluwijn en Bolleke, de Kapoentjes, Pollopof, Octaaf Keunink en Doris Dobbels, tot de 217 Nero-verhalen die hij gedurende meer dan een halve eeuw heeft getekend. In Leuven zet KADOC een ander aspect van Sleen in de verf en toont de politieke karikaturen die hij tot ca. 1960 in diverse katholieke bladen publiceert. Ook worden de

Nero-strips met een vergrootglas (zoals dat van detective Van Zwam) bekeken, op zoek naar sporen van de actualiteit.

De carrière van Sleen als karikaturist start in oktober 1944, toen, zoals Gaston Durnez later schrijft, "de vrede uitbrak. Bijna dagelijks moest Marc Sleen een spotprent leveren, op de politieke of andere aktualiteit. Zwaar werk, vooral in een land waar op gebied van krantenkarikatuur weinig traditie bestond."

Sleen is dan in dienst van de NV De Gids die o.m. het dagblad *De (Nieuwe) Standaard* en de weekbladen *Ons Volk* en *Spectator* uitgeeft. Daar kan hij zijn tekeningen kwijt, zowel de vele portretten van schrijvers, kunstenaars en (internationale) politici (er zijn in die dagen nauwelijks foto's beschikbaar) en cartoons (getekende moppen), als strips (zoals *De avonturen van Neus*) en politieke karikaturen. In de maanden die op de bevrijding volgen, zijn vooral Hitler en zijn trawanten voorwerp van spot, terwijl ook de macht van Stalin en zijn Belgische communistische vrienden op de korrel wordt genomen. Voor de socialistische politicus Achiel Van Acker is er nog een zekere sympathie.

Dat verandert snel. De Gids is een christen-democratisch bastion en Sleen treedt als het ware op als de "huistekenaar" van de nieuwe partij, de Christelijke Volkspartij (CVP), die in 1945 boven de doopvont wordt gehouden. Vooral voor de parlementsverkiezingen van 1949 en 1950 en voor de volksraadpleging n.a.v. de koningskwesie, eveneens in 1950, worden zijn talenten ingeschakeld. Zijn tekeningen rekenen radicaal af met de Belgische Socialistische Partij (BSP) van Van Acker, Paul Henri Spaak en Camille Huysmans. Hen wordt verweten op dezelfde "Moscou-lijn" te zitten als de communisten van Edgard Lalmand, terwijl de wegwijnende liberale partij van Albert Devèze en Adolphe Van Glabbeke niet ernstig wordt genomen. De christen-democraten daarentegen zijn de toekomst en worden naar de absolute meerderheid gestuwd (die ze ook effectief behalen in 1950). Sleen tekent dan al voor *De Nieuwe Gids*, de opvolger van *De Nieuwe Standaard*, en voor *Het Volk*, de krant van de christelijke arbeidersbeweging die eind 1950 *De Nieuwe Gids* heeft overgenomen. Ook de Nero-verhalen, waarvan het eerste in 1947 is verschenen, krijgen onderdak bij *Het Volk*.

Het probleem Palestina, zoals Sleen het in 1945 zag.

Marc Sleen concentreert zich vanaf die jaren vooral op zijn vele strips, naast "De avonturen van Nero en co" ook "De Lustige Kapoentjes", "Piet Fluwijn en Bolleke", "Oktaaf Keunink" en "Doris Dobbel". Die laat hij allemaal vallen in 1965 als hij overstapt naar *De Standaard*. Voortaan, en dat tot eind 2002, legt hij zich toe op het "dagbladverschijnsel" Nero en diens steeds ruimer wordende familie- en vriendenkring. Toch kan Sleen zijn verleden als politiek karikaturist niet wegsteeken. In *Nero* is de binnen- en buitenlandse actualiteit nooit ver weg. In de jaren 1950 ligt die aandacht in het verlengde van zijn karikaturen. Linkse politici krijgen er van langs, zoals bijvoorbeeld in *De hoed van Geeraard de Duivel* uit 1951 (in de agenda van de duivel staan de telefoonnummers van Stalin, Lalmand en Huysmans), terwijl in die Koude-Oorlogsjaren de Russen als agressors worden voorgesteld (zoals in *De Gouden Vrouw* uit 1954).

Later neemt Sleen afstand van die door de tijdgeest (en zijn christen-democratische broodheren) bepaalde inzichten. Hij veroordeelt elke vorm van geweld en pleit voor een betere en mooiere wereld. De actualiteit speelt dan nog mee, maar eer-

der als decor (bv. de allusies op de aanslagen van de CCC in *De verdorven stad* uit 1985), terwijl de politici af en toe (soms letterlijk) om het hoekje komen kijken. Sleen oordeelt niet meer, maar knipoogt naar de aandachtige lezer. Hij geeft hem zijn allerindividueelste opvattingen mee over wat er in de maatschappij gebeurt (van vrouwenemancipatie over milieuproblematiek tot terrorisme en oorlog). Partij- of ideologische standpunten blijven achterwege. Geen opgestoken (onder)wijsvingertje meer. De lezer neemt mee wat hij wil en geniet in de eerste plaats van de nonsensicale humor van de meester-tekenaar.

De tentoonstelling is gratis toegankelijk en loopt van 28 november tot en met 10 januari 2004 in de KADOC-pandgangen. Open van maandag tot vrijdag van 9.00 tot 17.00 uur. Zaterdag van 9.00 tot 12.30 uur. Gesloten op 24, 25 en 31 december 2003, 1 en 2 januari 2004.

(LV)

KADOC Onderzoek**"Mission in the making"****Ontstaan en ontwikkeling
van een katholieke missiewetenschap****"Il faut nous défendre!"**

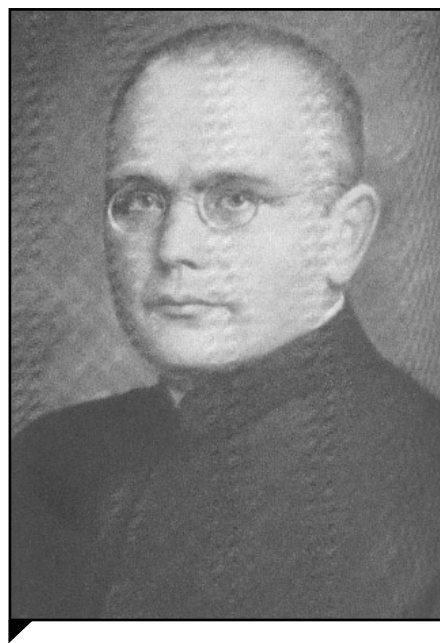
Met die zin werd op dinsdag 27 augustus 1912 de eerste internationale Religieuze-Etnologische Week in Leuven geopend. Op initiatief van kardinaal Mercier (1851-1926), stichter van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, en pater Wilhelm Schmidt SVD (1868-1954), hoofdredacteur van het internationaal etnologisch tijdschrift *Anthropos*, lieten een 130-tal missionarissen en theologieprofessoren uit West-Europa zich zeven dagen lang inwijken in de studie van niet-christelijke religies.

Met de zomercursus wilde de katholieke intellectuele en missionaire wereld zich verdedigen tegen de evolutionaire wetenschapstheorieën die de christelijke geloofswaarheden in vraag stelden. Het betrof geen alleenstaand initiatief. De meeste deelnemers waren immers nauw betrokken bij de oprichting van een katholieke missiewetenschap of missiologie: een nieuwe wetenschapsdiscipline die zich sinds het begin van de twintigste eeuw in snel tempo verspreidde aan de verschillende katholieke-theologische faculteiten in Europa. Het ontstaan en de ontwikkeling van die wetenschap worden op KADOC sinds januari 2003 bestudeerd in het vierjarige FWO-onderzoeksproject "Katholieke missiologie en wetenschap (1890-1939)".

Katholieke missiologie

Na een terugval op het einde van de achttiende eeuw maakte de katholieke missiebeweging in de negentiende eeuw een spectaculaire comeback. Missiecongregaties schoten als paddestoelen uit de grond. Onder de leiding van de Heilige Stoel ontwikkelde de missie zich tot een wereldwijd fenomeen. Hoewel de H. Stoel in die expansie een belangrijke rol vervulde op organisatorisch en financieel vlak, gingen die acties niet gepaard met een diepgaande theoretische reflectie rond missie. Terwijl aan protestantse zijde reeds volop aan missionaire theorievorming werd gedaan sinds de tweede helft van de negentiende eeuw, kreeg het fenomeen missie in katholieke universitaire en intellectuele milieus slechts een gelijkaardige wetenschappelijke aandacht vanaf de jaren 1910. De oorsprong van dergelijke systematisch uitgebouwde katholieke missiewetenschap moeten we trouwens niet in Italië zoeken, maar wel in Duitsland, meer bepaald aan de universiteit van Münster.

Sleutelfiguur was de Münsterse hoogleraar Kerkgeschiedenis Josef Schmidlin (1876-1944). Hij wordt terecht bestempeld als de 'vader' van de katholieke missiewetenschap. In 1910 gaf die seculiere priester en kerkhistoricus van Westfaalse afkomst aan de katholieke-theologische faculteit een lessenreeks over de geschiedenis van de missies in de Duitse kolonies. Het jaar daarop, in 1911, werd de bescheiden doceeropdracht van Schmidlin uitgebouwd tot een echte leerstoel Missiewetenschap, de eerste in de katholieke wereld. Met de steun van het organisatiecomité van de Duitse katholieke congresdagen werd datzelfde jaar te Münster tevens een International Institut für Missions-

Josef Schmidlin, de vader van de katholieke missiewetenschap.

wissenschaftliche Forschungen (IIMF) opgericht met als orgaan het eerste katholieke *Zeitschrift für Missionswissenschaft*. Vanaf het begin van de jaren 1920 verspreidde de nieuwe discipline zich als een lopend vuurtje doorheen katholieke universiteiten en priesterseminaries in Europa: missiologische leerstoelen, cursussen, congressen en publicaties zagen na Duitsland achtereenvolgens het licht in Oostenrijk (Wenen), Nederland (Nijmegen), België (Leuven), Spanje (Burgos), Italië (Rome) en Frankrijk (Parijs).

Onderzoeksproject

Het onderzoeksproject wil het missiologisch debat in Europa organisatorisch en ideologisch volgen tussen 1890, wanneer de katholieken meer openheid vertoonden tegenover de moderne wetenschappen, en 1939, het jaar waarin paus Pius XI overleed. Dat houdt in dat de leidende missiologische centra, personen, organisaties, congressen en publicaties in kaart worden gebracht. De missiewetenschap zal ook inhoudelijk onder de loep worden genomen: over welke thema's spraken en discussieerden de katholieke missiologen? Bij de studie van die debatten worden steeds drie bredere vragen in het achterhoofd gehouden.

Ten eerste staan we stil bij de mate waarin de katholieke missiewetenschap impulsen kreeg vanuit de ontwikkelingen in andere opkomende humane wetenschappen, waaronder etnologie, vergelijkende godsdienstwetenschappen, sociologie en historische bijbelstudie. De antropologische en godsdienstwetenschappelijke theorieën over de oorsprong van mens en religie stonden bijvoorbeeld in die periode sterk onder invloed van het evolutionaire denken. Christelijke opvattingen over een bovennatuurlijke openbaring, het bestaan van een universele goddelijke moraal en de absolute waarheid van het christelijke geloof werden fundamenteel in vraag gesteld. Hoe reageerden katholieke missiologen op zulke 'aanvallen' uit andere wetenschappen? De organisatie van en deelname aan een initiatief zoals de Religieus-Etnologische Weken (1912-1929) tonen duidelijk aan dat ze wel de evolutionaire stellingen, maar niet de moderne wetenschappen op zich afwezen. Integendeel, ze participeerden zelf aan antropologisch en godsdiensthistorisch onderzoek om de katholieke standpunten wetenschappelijk te onderbouwen en de missies veilig te stellen.

Vervolgens is er aandacht voor de onderlinge verhoudingen tussen de katholieke missiewetenschappers en missiologische centra in Europa. Opereerden ze louter binnen de eigen nationale grenzen of vonden er ook internationale ontmoetingen plaats? Waren ze het dan met elkaar eens, of waren de missiologische ideeën zo verschillend dat er sprake was van onderling 'concurrentiële' scholen? De missiewetenschap van Münster had bijvoorbeeld een conservatief imago. Leuvense missiologen verweten hun Duitse collega's het missiedoel te eng te formuleren als louter religieuze bekering van individuele heidenen. Daartegenover plaatste de Leuvense school het ideaal van "plantatio ecclesiae". Missionering moest verder reiken dan het redden van zieltes: de Kerk en het katholieke leven moesten in al hun culturele en sociale aspecten zichtbaar zijn. Enkel dan

Verslagboek van de eerste Religieus-Etnologische Week in Leuven in 1912.

zou het christendom blijvend wortel kunnen schieten in de missielanden. De Leuvense school ijverde ook progressief voor een verregaande aanpassing van de missionaris aan de lokale culturen.

Naast het interne katholieke debat tracht het onderzoek ten slotte te achterhalen hoe de katholieke missiologen stonden tegenover hun protestantse collega's en in hoeverre ze door hen werden beïnvloed. Protestantse theologen waren al een halve eeuw vroeger begonnen met de uitbouw van een academische missiewetenschap. De grondlegger was Gustav Warneck (1834-1910), eveneens een Duitser die in 1874 aan de universiteit van Halle het *Allgemeine Missionszeitschrift* oprichtte.

Bronnen en methoden

De opkomst van de katholieke missiewetenschap zal worden bestudeerd op basis van archieven en toenmalige publicaties. Dit jaar werd van wal gestoken met onderzoek over de missiologische activiteiten in Münster: het archief van Josef Schmidlin, de verslagen van het

Institut für Missionswissenschaftliche Forschungen en een inhoudsanalyse van het *Zeitschrift für Missionswissenschaft*. Daarna komt de missiologische school van Leuven aan de beurt met als belangrijkste aandachtspunten de gepubliceerde verslagen van de Leuvense Missiologische Weken die vanaf 1923 plaatsvonden, en het archief van de twee jezuïeten-organisatoren Pierre Charles (1883-1954) en Theodor Monnens (1891-1956). Tot slot wordt vanaf volgend jaar in Rome het archief van enkele individuele Italiaanse en Franse missiewetenschappers ingekeken.

De wisselwerking tussen missiewetenschap en andere humane wetenschappen zal worden opgespoord, enerzijds via inhoudelijke en bibliografische verwijzingen in de missiologische publicaties zelf en anderzijds via raadpleging van verslagen en deelnemerslijsten van internationale etnologische, godsdienstwetenschappelijke en sociologische congressen. Ook het archief van missionaris-wetenschapper Wilhelm Schmidt en diens religieus-etnologisch wetenschappelijke verwezenlijkingen zal worden geraadpleegd in het generaalat van de missionarissen van Steyl (SVD) te Rome.

De comparatieve invalshoek met de protestantse missiewetenschap zal voornamelijk worden verwezenlijkt aan de hand van reeds verschenen literatuur. Daarnaast wordt ook het protestantse tijdschrift *International Review of Missions* (1912) doorgenoemen en zal in 2005 een internationale workshop worden georganiseerd over de invloed van de modernistische en anti-modernistische theologie op de katholieke en protestantse missietheorie.

Het project zal uiteindelijk uitmonden in een doctoraal proefschrift, waarin de historische ontwikkeling van de katholieke missiewetenschap wordt belicht vanuit het concept van de religieuze moderniteit.

(AVDB)

Een ODISEA begint. Een publicatie over verkiezingsuitslagen en databanken

In november 2001 organiseerde ODIS een workshop waar werd gereflecteerd over de problematiek van de geautomatiseerde verwerking van historische electorale gegevens. Historici en sociale wetenschappers gingen er na hoe door de ontwikkeling van aangepaste instrumenten nieuwe impulsen konden worden gegeven aan het verkiezingsonderzoek. Een reeks onderzoeksprojecten werd voorgesteld en de ontwikkeling van het electorale onderzoek in België vanuit historisch, politiek-sociologisch en geografisch perspectief werd geschetst.

De referaten werden gepubliceerd in het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*. Daarvan werd een aparte publicatie gemaakt, als eerste uitgave in de nieuwe reeks *Odisea*. De bundel bevat bij-

dragen van Jan De Maeyer (KADOC-K.U. Leuven), Peter Heyrman (KADOC-K.U. Leuven), Donald Weber (Amsab-ISG), Kathleen Devolder (ARA), Chantal Kesteloot (SOMA), Tony Valcke, Daniël Coninckx (LUC), Jo Buelens (VUB), Patrick De Backer (CEVI), Els Witte (VUB), Kris Deschouwer (VUB), Marc Swyngedouw (IPSOM-K.U. Brussel/ISPO-K.U. Leuven), Henk De Smaele (K.U. Leuven) en Filip De Maesschalck (K.U. Leuven).

Jan De Maeyer (red.), *Verkiezingsresultaten en databanken. Acta van de Workshop gehouden te Brussel op 23 november 2001* kan bij KADOC worden besteld voor de democratische prijs van 12 euro (verzendingskosten inbegrepen).

Graag herinneren we ook aan het ODIS-symposium *Intermediary Structures and Democracy: an historical approach*, op 28-29 november 2003. Informatie over programma en inschrijvingen kan u bekomen op www.odis.be of na een mail naar info@odis.be

(PH)

Ontmoetingsdag kerkelijke archivissen

Op donderdag 4 december organiseren KADOC en zijn Advies- en Begeleidingscommissie bij de werking voor archivissen van de Vlaamse Kerkgemeenschap de jaarlijkse ontmoetingsdag voor kerkelijke archivissen. Die vindt plaats in het Museum Vlaamse Minderbroeders in Sint-Truiden. Na een plenumzitting met inhoudelijke mededelingen zal Christa Engelbosch, conservator van het museum, een uiteenzetting geven over het centrale thema van de ontmoetingsdag: "Hoe treed ik met mijn erfgoedcollectie naar buiten?" Zij gaat in op de diverse inhoudelijke en praktische aspecten van de

bouw van (kleine en grote) tentoonstellingen en van een (tijdelijke of permanente) museale opstelling. Zij kadert die aanpak in een brede politiek van valorisatie van het eigen erfgoed en van een publiekswerking. In de namiddag bezoeken de deelnemers in drie groepen en onder begeleiding het museum zelf, de minderbroederssite (o.a. kerk en klooster) en het provinciaal archief van de Vlaamse minderbroeders.

Meer informatie over programma van en inschrijvingen voor deze ontmoetingsdag kan u bekomen bij Godfried Kwanten, KADOC (016/32.35.35; godfried.kwanten@kadoc.kuleuven.ac.be)

(GK)

Werken mee aan dit nummer:
Lieve Claes
Jan De Maeyer
Peter Heyrman
Godfried Kwanten
Sofie Leplae
Luc Schokkaert
An Vandenberghen
Luc Vints

Vormgeving
Johan Mahieu (concept)
Alexis Vermeylen

Druk
Peeters, Herent

Verschijnt tweemaandelijks

Kantoor van afgifte
3000 Leuven 1.

Verantwoordelijke uitgever
Emiel Lamberts
Schoonzichtlaan 52
3020 Herent

KADOC
Vlamingenstraat 39
B - 3000 Leuven
Tel 016 32 35 00
Fax 016 32 35 01
E-mail:
postmaster@kadoc.kuleuven.ac.be
Internet:
<http://www.kadoc.kuleuven.ac.be>

Giften voor het KADOC kunnen worden overgemaakt op reknr. 432-0000011-57 van de K.U. Leuven met vermelding 'gift KADOC TQO-MECEN1-P3610'. Vanaf 30,00 € wordt een fiscaal attest bezorgd.

